

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 2
HÄFTE 10
1915

Harfva- lotteriet

till förmån för
Föreningen Självförsörjande Bildade
Kvinnors vilohem.

50,000 lotter å 2 kr. Vinstvärde 60,000 kr.

Bland de högsta vinsterna märkas

Möblemang till 3 rum och hall
m. m. 5,000, Motorbåt 3,000, Pärl-
halsband 2,100, Flygel 1,500 Linne-
utstyrsel 1,500, Fullständig bords-
uppsättning av nysilver och alpaca
1,300, Motorcykel 1,035, Bibliotek
1,000, Pianino 985 etc.

Lotter erhållas efter rekvisition märkt H
under adress Harfvalotteriet, Skeppareg.
19, Stockholm, antingen mot postförskott
eller mot förskottslikvid 2 kr. jämte kostnad för
porto och dragningslista (35 öre).

Anna Josephson,

v. ordf. i S. B. K:s styrelse.
Lotteriets föreståndare.

KONSERVERINGS- ARTIKLAR

Färe Glasbruks

Konservglas

bepörfvat, hållbart fabrikat.

Inkoknings- och Saftapparater,
Skalmaskiner m. m.

Ständigt lager. Ferm expedition.
Specialpriskurant på begäran.

Aktiebolaget

Brising & Fagerström

24 Regeringsgatan 24

Riks 413

STOCKHOLM

Allm. 5277

SINGER

SINGER SÖMMAR GULD I STRÖMMAR

Världsberömda symaskiner!

Yttre skador.

Såsom smärtstillande medel vid
yttre skador samt motverkande
svullnad och inflammationer an-
ses Salubrin oundgängligt af alla, som
lärt känna det och vid inköp icke
låta förleda sig att i stället för ori-
ginalfabrikatet mottaga underhaltiga
efterapningar.

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbe-
ten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetsstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

HERTHA

ÅRGÅNG II

15 MAJ 1915

HÄFTE 10

Kongressen i Haag

28—30 april 1915.

Den internationella kvinnokongressen i Haag är ett fullbordat faktum. Underverket har skett. Medan undervattensbåtar, Zeppelinar och 42-centimeterskanoner — dessa märkvärdiga uttryck för vår tids vetenskapliga strävanden — alltjämt utföra sitt förstörelseverk; medan det blinda hatets och den nationella självförgudningens sångare och uttolkare i våra främsta kulturländer framgångsrikt fylla uppgiften att förvirra hjärnor och sinnen; medan t. o. m. män, vars livsgärning gjort dem till representanter för strängt vetenskaplig objektivitet, förvandlats till "känslotänkandets" exponenter, ha krigförande länders kvinnor mötts i vänskap och samfälld vilja till fred på rättfärdighetens grundval. För första gången i mänsklighetens historia har den solidaritet mellan världens kvinnor, som Fredrika Bremer under Krimkrigetens dagar förgäves sökte väcka till liv och som långt senare trädde i dagen genom bildandet av nu existerande internationella kvinnoföreningar, mani-

festerat sig som en kraft mäktig att bryta blockader.

Må mänsklig intelligens och kunskap söka utarbeta den "konstruktiva fredens" former! Som rö för vinden skola de alltjämt brytas och böjas då ovärdet kommer — liksom nu skett —, om de icke uppbäras av en klarvaken, medveten vilja till fred mellan folken. Mänskligheten måste göra sig fri från statsmoralens avgud, som kräver mord och brott av individer, vilkas medvetande dömer och fördömer de handlingar de tvingas att utföra.

Som ett samlat uttryck för vad kvinnor i alla kulturländer i detta nu känna och tänka, som ett varsel om vad de på skilda håll men eniga i sina strävanden vilja verka bör denna kongress betraktas. Det är det faktum, att kvinnorna trots allt kunnat mötas, icke de resolutioner, som fattats, icke de diskussioner, som hållits, vilket är det väsentliga i denna allenastående kongress.

Från öster och väster, från Tyskland

och England kommo bud till Hollands kvinnor: låt oss mötas hos er. Och Hollands kvinnor, som under denna vinter i sitt lilla land hjälpt och tröstat, klätt och fött mer än en miljon av grannlandets olyckliga innevånare, räckte till även för detta nya krav.

För åtta veckor sedan satt en kommitté bestående av fyra holländska kvinnor en afton tillsammans dryftande svårigheterna av det företag de inlåtit sig på. De beslöto att avsända en telegrafisk förfrågan till Jane Addams, "Chicagos första medborgare", om hon ville bli mötets ordförande. Och Jane Addams svarade omedelbart: "Jag kommer med 15 medlemmar av The Woman's Peace Party of America". Denna kvinnornas spontant framflyttande känsla av internationell samhörighet, av vilja att trotsa alla personliga risker för att höja sin protest mot vad som sker, är den icke ett varsel om en ny faktor i utvecklingen?

Jane Addams kom — icke med 15 utan — med 42 landsmaninnor. I fyra dagar låg ångbåten på höjden av Dover utan att kunna komma in. Först dagen innan kongressens öppnande, efter ångestfull undran om hon skulle kunna komma, inträffade hon i Haag. Canada har haft 1 representant, som via Norge trotsat Nordsjöns faror. Av de 180 engelskor, som velat komma, erhöilo blott 20 de nödiga passen. Stoppad ångbåtstrafik över kanalen omöjliggjorde även deras ankomst. England blev härigenom representerat endast av medlemmarna i den kommitté, som samlades före kongressens öppnande, Miss Chrystal Macmillan och Miss Kathleen Courtney, samt

av Mrs Pethick Lawrence. Tyskland, Ungern och de skandinaviska länderna hade ett flertal representanter, Österrike 3, Belgien 5, Italien 1 och Polen 1. Holland vittnade genom 800 kongressmedlemmar om sin varma anslutning till fredstanken. Representanter för Schweiz, Spanien, Finland och Ryssland saknades, medan Armenien däremot var representerat genom hustrun till en armenisk professor, Mme Thoumaian, född schweiziska.

Den 27 april på aftonen ägde det första stora mötet rum. "Dierentuins" stora sal, som rymmer 1,600 personer, var fylld till sista plats. Sedan den holländska exekutivkommitténs ordf., dr Aletta H. Jacobs, den kända ledaren för Hollands rösträttsrörelse, öppnat mötet och hållit inledningstalet, framfördes hälsningar från Tyskland genom dr Anita Augspurg i ett storstilat, gripande anförande, från Italien av fru Rosa Genoli, från Storbritannien och Irland av Miss Kathleen Courtney, från Ungern av fröken Vilma Glücklich, från Danmark av fru Tubjerg, från Sverge av fröken Anna Kleman, från Österrike av fru Olga Misar, från Norge av dr Keilhau.

Den 28 april kl. 9,30 f. m. började mötesförhandlingarna. Under dånande applåder nämndes Jane Addams till kongressens ordförande, Miss Macmillan till engelsk, fröken Lida G. Heymann till tysk och Mme Biema-Hymans till fransk sekreterare. Tolkar blevo: Miss Courtney, Lida G. Heymann och Mme Biema-Hymans.

Utrymmesskäl förbjuda refererande av förhandlingar och diskussioner. I en

senare artikel kommer rapport över fattade resolutioner att inflyta i Hertha. Den fråga, som framför alla visat sig vara brännande, frågan under vilken form kvinnorna borde uttrycka sitt krav på "frid på jorden", löstes genom en kompromiss mellan dem, som ville genom framförande av tanken på vapenstillstånd anvisa en bestämd väg ur nuets fasor, och dem, som under framhållande av det faktum, att på sina håll detta skulle uttydas som partitagande och väcka söndring, ville hålla ifrågasvarande resolution i mera allmänna ordalag. Uttalandet fick följande lydelse:

Vi kvinnor av olika nationer, partier och trosbekännelser, som samlats till en internationell kongress, uttala vår varma medkänsla för alla dem — vilken nation de tillhöra —, som kämpa för sitt land eller lida under krigets börda.

Då folken i alla krigförande länder anse sig icke föra anfällskrig utan kämpa i självförsvar för sin nationella tillvaro, uppfordrar den internationella kvinnokongressen världens regeringar att göra ett slut på blodsutgjutelsen och börja fredsförhandlingar. Kongressen påyrkar att den fred som följer blir varaktig; därför skall den baseras på rättfärdighetsprincipen och på de grundsatser, som uttryckas i följande av kongressen beslutade resolutioner nämligen:

1. Skiljedomstol och förlikning.
2. Internationell påtryckning.
3. Kontroll genom folkens representanter.
4. Avträdelse av landområde.
5. Kvinnornas ansvar.

Resolutionen, som i ett kraftigt anförande föreslogs av Rosika Schwimmer, antogs enhälligt.

Rörande frågan huru de fattade resolutionerna borde bringas till resp. regeringars kännedom uppstod ett livligt meningsutbyte, som ledde till det beslut att en deputation borde söka personligen överlämna de fattade resolutionerna till resp. regeringar i Europa och Förenta Staterna.

Framtiden får utvisa, om detta beslut kan utföras samt huru pressen i de krigförande länderna ställer sig gent emot den internationella kvinnokongressen. (Då detta skrives vet man därom intet).

Den som själv är nog lycklig att höra till de "neutrala" måste imponeras av den storsinhet, den rättfärdighet, utan vank och lyte, som präglat huvudpersonerna, d. v. s. representanterna för "the belligerent countries". Av gripande verkan var det, då Anita Augspurg bjöd de belgiska kvinnorna välkomna till kongressen, då Miss Macmillan föreslog ett hälsningstelegram till Frida Perlen, ordf. för en tysk fredsförening, samt fru Leopoldine Kulka, Österrike, hälsade Rysslands och Finlands frånvarande kvinnor.

Ett annat intressant moment i förhandlingarna var då Miss Evans, U. S. A., föreslog att kongressen skulle besluta ett yrkande till samtliga neutrala stater att omedelbart utfärda förbud mot all vapenexport. Ordföranden Jane Addams hemställde till kongressen frågan om ett sådant yrkande kunde framställas, då förut beslutats att frågor berörande detta krigs förande icke kunde behandlas. Kongressen avslög

upptagandet av Miss Evans' förslag, var på Jane Addams förklarade, att hon varit glad, om kongressen velat bryta den beslutade ordningen, just för att det gällde hennes eget land. Hon visade, att hon var höjd över principen: "right or wrong my country", genom att uttala, att mycket skett i Amerika, som var klandervärt.

En naturlig undran är, om kongressen kunde avlöpa utan dissonanser. Passionerade protester mot det öde, som övergått Belgien, och mot de lidanden, som det judiska folket undergått, ha uttalats vid ett av kvällsmötena, men just för att bitterheten fick ljud, blev det intet missljud.

Resolutionen om landavträdelse behandlades av bl. a. fröken Anna Lindhagen i ett anförande på franska.

Vid aftonmötet den 30 april framförde teol. kand. Emilia Fogelklou en hyllning för Holland, vilket liknades vid den lilla prinsessan i sagan, i vars närhet de bedrövade fingo tröst och de onda blevo goda. Som dagen var den lilla prinsessan Julianas födelsedag och hyllningen indirekt syftade på henne, blev anförandet mottaget med särskild entusiasm.

Över myllret av ansikten och gestalter, som jag i minnet återser vid tanken på den nu avslutade kongressen, stråla Jane Addams' godhetslysande blickar, som till tvivlaren bära bud om det gudomliga i människonaturen — trots allt.

Haag 2 maj 1915.

ANNA KLEMAN.

Den nya giftermålsbalken inför riksdagen.

När kamrarnas förhandlingar angående förslaget till lag om äktenskaps ingående och upplösning öppnades i lördags, skedde detta inför fullsatta läktare, vilkas publik till övervägande del bestod av kvinnor. Det spända intresse, varmed de hela dagen pågående debatterna åhördes, vittnade noggsamt om att det var en fråga av allra största betydelse och djupt berörande kvinnorna, som avhandlades.

I Hertha har förut redogjorts för för-

slaget ävensom för den skrivelse, som Fredrika-Bremer-Förbundet med anledning av detsamma ingivit till lagutskottet. Utskottet synes även ha beaktat de däri samt även från annat kvinnohåll framställda önskemålen, i det utskottet föreslagit, att den enligt kap. 1 § 3 utvidgade skadeståndsskyldigheten vid bruten trolovning blott skulle inträda för så vitt kvinnan blivit havande, samt även skarpare betonat fordran på förutgången medling vid separation. I reser-

vation av herrar Pettersson i Södertälje m. fl. hade även yrkats, att k. m:t ville i sammanhang med behandlingen av frågan om reglering av de utom äktenskap födda barnens rättsliga ställning låta verkställa utredning om på vilket sätt genom lagstiftningens försorg ej blott ekonomiskt skadestånd utan jämväl upprättelse i andra avseenden lämpligen må kunna beredas sådana barns mödrar, särskilt i de fall, då hävdandet skett under trolovning eller under äktenskapslöfte, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen må föranleda. I anslutning härtill hade även yrkats, att bestämmelserna om de ofullkomnade äktenskapen ej skulle sättas ur kraft förrän den 1 januari 1919, vid vilken tid de förutsatta nya bestämmelserna kunde antagas komma att träda i stället.

Vid behandlingen av § 1 i förslaget förekommo i båda kamrarna principdebatter, i första kammaren den längsta, som varade ända till kl. 5. Det var från början tydligt, att de rena avslagsyrkanden, som framställdes från högerhåll, motiverade med att de kristliga synpunkter, som hittills präglat vårt samhälles uppbyggnad, förbisetts för de individualistiska och juridiskt formella och allt för litet beaktats, ej skulle komma att vinna kamrarnas gehör. Endast i votering om kontraproposition kom i första kammaren ett rent avslagsyrkande under votering. Kamrarna ha visserligen på åtskilliga punkter stannat i olika meningar, men man torde dock få antaga, att ett slutgiltigt avgörande kommer att ske vid innevarande års riksdag. Hurudant det sammanjämk-

ningsförslag, som kommer att föreläggas, blir, är dock ej för kvinnorna likgiltigt, då just i de punkter, varom kvinnorna hyst särskilda meningar, det föreligger olika beslut.

För övrigt kunde man även här konstatera, att när kvinnorna ej ha tillfälle att direkt yttra sin mening, deras verkliga eller förmenta intresse tages till intäkt för rent motsatta yrkanden.

Förutom i mindre väsentliga punkter ha kamrarna fattat skiljaktiga beslut angående följande frågor.

Med avseende på själva tolkningens begrepp har andra kammaren godkänt förslagets lydelse, att trolovning är slutet då man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra. Första kammaren har däremot följt hr Thyréns under debatten framställda yrkande, att trolovningen skall vara kungjord eller parterna sig eljest skriftligen förbundit, för att denna skall anses juridiskt bindande.

Detta yrkande framställdes även i andra kammaren av herr Lindman, men fick där det svar det förtjänade. Det är ej i kvinnornas intresse att bevisningen angående en trolovning, d. v. s. ett frivilligt äktenskapslöfte, försvåras. Tro och loven böra gälla, så snart de kunna bevisas. I detta liksom i efterföljande fall fördes kvinnornas talan med övertygande kraft av borgmästare Pettersson i Södertälje, och att han vann kammarens gehör visar utgången av andra kammarens beslut.

Andra kammaren har även följt utskottets förslag ifråga om förutsättningarna för utvidgat skadestånd vid genom mannens vållande bruten trolov-

ning — nämligen att havandeskap skall ha inträtt —, under det att första kammaren gick utöver regeringsförslaget och biträdde herr Ekenstams reservation, enligt vilken skadeståndsrätt inträder, när kvinnan före eller under trolovningen blivit hävdad av mannen. Regeringsförslaget innebär, såsom från kvinnohåll framhållits, ett låt vara oavsiktligt, men dock tydligt premierande av dubbelmoralen. Första kammaren har varit slö härför.

Såsom bekant innehöll såväl det ursprungliga som utskottets förslag, att äktenskap skulle efter dispens få ingås mellan ett syskon och det andras avkomling. Andra kammaren godkände detta, under det att första kammaren bibehöll det nuvarande ovillkorliga förbudet.

I fråga om rätt att vinna separation — enligt första kammarens beslut skall ordet separation utbytas mot hemskilnad — efter överenskommelse hade utskottet föreslagit en omformulering av paragrafen genom inskjutande av orden "på grund av djup och varaktig söndring", och herr Thyrén yrkade i första kammaren en ytterligare skärpning genom påkallande av domstols prövning, huruvida sådan söndring verkligen förelåg. Med förkastande av detta senare yrkande biföll första kammaren utskottets förslag, under det att andra kammaren biföll en reservation, som upptog det ursprungliga förslagens formulering om rätt till separation, då makarna ej finna sig kunna fortsätta den äktenskapliga sammanlevnaden.

Enligt förslaget skulle för rätt att vinna separation med anledning av den ena

makens yrkande domstolen pröva, att skäl ej föreläge att på grund av hans eget förhållande eller andra särskilda omständigheter fortsättandet av sammanlevnaden skäligen kunde fordras. Denna bestämmelse uteslöts av andra kammaren, under det att den bibehölls av den första.

Det viktigaste av de av kvinnorna framställda önskemålen är fordran på annan upprättelse för den övergivna modern än lagförslagets bestämmelse om skadestånd. Den ovan nämnda reservationen om skrivelse till k. m:t innebär ett tillmötesgående av detta krav. Den frambars i båda kamrarna, men bifölls blott i den andra.

Beträffande lysning upptog förslaget bestämmelse att sådan skulle ha giltighet blott under tre månader. Andra kammaren godkände detta, men första kammaren bestämde tiden till sex månader och antog jämväl en bestämmelse om förbud att under denna tid uttaga ny lysning med annan person.

Jämväl ifråga om väntetid att ingå nytt äktenskap efter upplösning av förutgången stannade kamrarna i olika beslut. Andra kammaren biträdde utskottets förslag, första kammaren däremot herr Thyréns, enligt vilket kvinna ej inom tio månader från äktenskapets upplösning må ingå i nytt gifte och i intet fall man eller kvinna utan konungens tillstånd träda i nytt gifte, innan tre månader förflutit från äktenskapsupplösningen.

I reservationen till regeringsförslaget hade yrkats, att i lagen skulle den akt, varmed äktenskap ingås, betecknas med ordet giftermål, ej vigsel, av hänsyn till

att borgerligt ingående av äktenskap ej borde betecknas såsom vigsel. Detta yrkande avslogs av båda kamrarna. Däremot bifölls en reservation, enligt vilken personer, som tillhörde svenska kyrkan men ej voro döpta, dock skulle erhålla rätt till kyrklig vigsel.

Man hade väntat sig att de föreslagna bestämmelserna om smittosam könssjukdom såsom äktenskapshinder skulle uppväcka debatt. Det saknades ej heller avslagsyrkanden, men blott i första kamraren gick frågan till votering och ej om principer utom blott om det reser-

vationsvis framställda yrkandet, att kvinnorna ej skulle behöva avgiva försäkran om frihet från veterlig sådan sjukdom. Under debatten framhölls från motsatt håll med styrka, att detta ej vore i enlighet med kvinnornas önskan, och oaktat reservationen förordades av majoritetspartiets ledare, avslogs densamma.

Må vi hoppas att det blivande sammanjämningsförslaget skall upptaga övriga av kvinnorna framförda önskemål och vinna kamrarnas gillande.

MATHILDA STAËL VON HOLSTEIN.

Fredstelegrammet.

En liten kort notis i tidningarna hade tillkännagivit, att de kvinnor, som genom ett sympatitelegram till fredskongressen i Haag ville uttrycka sitt deltagande i kongressens strävanden, borde inom tre dagar insända sina namn till den svenska Haagkommittén i Stockholm, som då skulle ombesörja telegrammets avsändande.

Tre dagar, det var ju ingen tid att vinka på, och någon sorts agitation för att göra saken mera känd kunde icke medhinnas av kommittén. Också gick man och undrade hur pass många namn som skulle kunna komma in. Kanske ett par tusen! Kanske något mera! Kanske inte alls så många!

På kommittélokalen, Fredrika-Bremer-

Förbundets byrå 48 Klarabergsgatan, började det så smått att dugga med namn redan första dagen, genom personlig anteckning på de utlagda listorna, genom telefonpåringningar, genom uppskickade visitkort. Dagen därpå kommo brevbärarna med packor och packor av brev, telegrampojkar sprungo om varandra i trapporna och namnen strömmade till på listorna. Det var ett passande av bud hela långa dagen. Den tredje dagen tornade sig högen av postförsändelser, listor, telegram, visitkort högre och högre på det för namnsamlingen reserverade skrivbordet.

Man började undra — kanske blir det en femtusén namn!

Så började sorteringen och räknin-

gen. Listorna för sig, de enstaka namnen, telegrammen, visitkortet, allt i särskilda högar. Och så sammanräkningen, det gällde att bli färdig med det väldiga arbetet på några timmar.

Det räknades vid alla skrivborden på byrån, siffran växte och växte. Fem-, tio-, femton-, tjugotusen! Till sist, slutsumman, 24,152 namn!

Utan någon agitation, utan någon bearbetning, spontant, ögonblickligt hade detta mångtusentaliga instämmande i Haagkongressens syfte kommit. Och många flera hade velat vara med, om tid blott givits, därom vittnade uttalanden från alla håll. Dagarna efteråt, då man ännu trodde det gick, strömmade också alltså nya namn in, tills summan stigit till 27,764.

Vid många af de enskilda namnen och till listorna hade fogats personliga uttalanden: glädje över att få vara med som nummer och stödjande kongressens strävanden, böner för den, välsignelser över den. Här blott en liten axplockning bland det myckna.

Med tankar och förböner. — Lyckliga över att få vara med bland andra svenska kvinnor. — Med en innerlig och bestämd önskan om ett snart slut på det hemska kriget och med hopp om välsignad fred teckna vi samtliga gamla och unga kvinnor härmed våra namn. — Med brinnande böner, innerligt intresse och varmaste välgångsönsningar. — Ägde jag rätt till miljoner kvinnors namn jag skrev dem alla, om fred kunde vinnas därmed, hur gärna skulle jag ej vilja med — — — men en fattig kvinna förmår intet, bunden som hon är, hon får ej handla — —

må kvinnornas fredskonferens i Haag krönas med framgång på rätt väg till evig fred, för alla folk. — Jag undertecknad lovar att härhemma understödja fredsarbetet med mina böner till Gud. — — —

Till ett kvinnligt namn hade skrivits med annan stil: Gäller makens också, så är det här, — — —, löjtnant.

Ur ett brev, stilen oövad och vittnande om att det var en det grövre arbetets kvinna som skrev, föll en femkronesedel. I andra hade inlagts större och mindre belopp i frimärken, allt oombedda tillskott till telegramkostnaden.

Det behövs inga kommentarer till ord som de här anförda, direkt sprungna ur människors innersta. Fredsviljan i dem talar starkt för sig själv.

Telegrammet, som avsändes den andra kongressdagen, den 29 april, hade denna lydelse:

»An appeal for a manifestation of sympathy with the aim of the congress has in the short time of three days been answered by 24,152 Swedish women united in ardent wishes for the restoration of peace.»

De sedan tillkomna 3,600 namnen medtagas naturligtvis i förteckningen, som nu efteråt sändes till kommittén i Haag.

Glimtar utifrån.

En liten krigslist. Ända sedan i höstas har då och då från gammalmodigt frihetsälskande personer i England hörts en förbryllad undran, om tsarens eller Kaiserns förslavade undersåtar för närvarande hade något att avundas Asquithministärens. Mycket kan det väl inte vara, men

församlings- och yttrandefrihetens angenäma, ehuru fullkomligt ineffektiva privilegium har hittills i somligas ögon förlänat Storbritannien en klädsam särställning bland krigsnationerna. Flera tecken tyda på att denna kulturrästat sett sina bästa dagar. (Kanske den gick till botten med Lusitania.) Det som särskilt intresserar oss är den kände skämtaren mr McKennas lyckade lilla puts mot dem som ämnade sig till kongressen i Haag. Denne minister har tidigare gjort sig namnkunnig genom att införa tortyr för politiska fångar, såväl kroppslig som andlig. Det nya strecket är ägnat att befästa hans reputation i denna riktning.

Sex veckor på förhand var regeringen undermåttad om att 180 kvinnor ämnade bevista Haagkongressen och passansökningar voro inlämnade. Några dagar före kongressen tillkännagavs, att inga pass beviljades. Våldigt protesterande uppstod naturligtvis, och genom åtskilliga sammanträffanden mellan kongresskommittén och mr McKenna lyckades man kompromissa sig till ett tjugotal delegerade, "pålitliga kvinnor", som ministern med sin fina psykologiska blick förbehöll sig att utvälja. O den dråplige specialisten på katt- och råttlek! När papperen äntligen lämnades, var all kommunikation med Holland inställd.

Slitna mellan stridiga känslor, kunna vi dock ej avhålla oss från att leende applådera mr McKenna, ty medges måste, att han från sin ståndpunkt har skött sig glänsande, och varför skulle vi vara orättvisa mot en individ, vars livsupfattning vi ej helt underskriva? Även i parlamentet uppträdde han mycket tillfredsställande, då han till svar på en interpellation i frågan meddelade, att regeringen fann det högst olämpligt, att ett större antal personer från England infunno sig till ett möte på en ort så nära krigsskådeplatsen och där fiendens agenter ivrigt vinnlägga sig om att inhämta underrättelser om engelska flottans och truppersnas rörelser. Visserligen hade han visat tillmötesgåendet att utse tjugofyra delegerade företrädande "olika organisationer och tankeströmningar", men det hade ju inte fallit sig så, att de kunde begagna sig av tillåtelsen...

De engelska kvinnotidningar, som nått oss, meddela denna historia som kort notis, utan

spår till kommentar, vilket synes oss vara det mest oroväckande symtom av Englands förryskning, som under alla dessa vilda månader trätt i dagen.

Tommy Atkins' barn. I England heter det inte "les petits indésirés", där heter det "war-babies". Kriget är inte så aldeles samvetslöst: det strävar så gott det kan att kompensera mortalitetsstegringen. "På blodrus följer köns-hunger", säger Kaethe Schirmacher i *Der Abolitionist*, "men ett enformigt och ledsamt leverne har samma verkan". Den senare orsaken är tydligen med i spelet vid den stora och opåräknade nativitetsökning, som förestår i engelska garnisonsstäder och kring övningslägren.

Det förefaller, som om opinionen med välbehag upptog denna krigets gåva. I pressen uppträda respektabla herrar som påyrka, att man för tillfället bör kasta över bord "principer som vi annars borde upprätthålla". Inget pryderi och inoportunt moralpredikande nu längre — "o barn, barn, barn, o barn, barn, barn!" som den svenske skalden så medryckande kvad. Kan patriotismen få bukt med sådana solklara ting som religion och sanning, så må den också göra kort process med den sexuella etiken, som just nu är ett så omstritt och svävande begrepp. Det är säkert mycket goda och allvarliga patrioter som bland männen låta utdela tryckta papperslappar med uppmaning "att icke försumma något tillfälle till faderskap". Om dessa samma patrioter ämna göra något för de tillkommande barnen och dessas mödrar är däremot tvivelaktigt; men biskopar och societetsdamer sitta redan i kommitté för att begrunda denna ömtåliga fråga, och suffragisterna, som med djup harm resa sig mot krigsnativitetsmoralen, skola nog göra sitt bästa att försöka reda oordningen i begrepp och förhållanden. Försöka och gå under — mer kan en bättre mänska inte göra. Det släkte, som nu lever, har ingen utsikt att lyckas i annat än det onda. Det vet man, men man bör inte tro det.

En stor tysk seger har rösträttsrörelsen att anteckna. I storhertigdömet Sachsen-Weimar-Eisenach har direkt kommunal valrätt i både stads- och lantkommuner tilldelats alla "själv-

ständiga" kvinnor. Det låter ju inte så grant som Hindenburg, men om man betraktar det noga genom förstoringsglas, upptäcker man verkligen ett litet framsteg. De ifrågavarande kvinnorna få nämligen rösta personligen, under det de förut måste meddela sina önskingar genom ett maskulint medium. Om valbarhet tycks inte vara tal.

I fem andra av Tyska rikets stater äga kvinnor direkt kommunal rösträtt, fastän endast i lantkommuner: Hannover, konungariket Sachsen, Bremen, Lübeck och Schwarzburg-Rudolstadt. Goethes hertigdöme bibehåller således alltjämt, om än i största blygsamhet, sitt primat bland tyska länder.

Kriget — en social strålkastare.

II.

De åtgärder, varom det i föregående artikel var fråga och som det nuvarande nödläget framtvungit i Tyskland, få sitt särskilda intresse därav att de utgöra led i de strävanden kvinnorna länge kämpat för. Även om det skulle visa sig, att dessa åtgärder endast bliva temporära, så har dock staten genom deras tillgripande i princip erkänt deras berättigande. En annan fråga, som under årtal varit föremål för ivrig agitation, lärarinnors rätt till att som gifta kvarstå i skolans tjänst, synes nu också under omständigheternas tryck gå den önskade lösningen till mötes. En början har gjorts i Baden, där bristen på manliga lärarkrafter skall vara mycket stor. Varje fall skall dock givas särskild approbation, och vederbörande får varken rätt till pensionsförsäkring eller till lön under nödtvungen viloperiod. —

I Frankrike däremot ha stat och kommun länge haft gifta kvinnor i skolans tjänst. Vid förefallande tvungen ledighet erhålla dessa lärarinnor, liksom

alla inom statens tjänst — post, telegraf, fattigvård etc. — samt i industrier anställda kvinnor, rätt till en viss tids vila med bibehållen full lön. Frankrike är på moderskyddets område ett föregångsland. Det privata initiativet har varit det banbrytande elementet, och lagstiftningen har följt efter. Sjukförsäkringen är ej obligatorisk som i Tyskland utan liksom hos oss fotad på frivillighetens grund, varför en effektiv moderskapsförsäkring genom sjukkasorna icke har kunnat genomföras. Genom lag av 17 juni 1914 har det dock visat sig, att även under sådana förhållanden grunden kan läggas till ett betryggande moderskydd. I själva verket är det nya franska långt mera effektivt än det tyska och genom sin enhetlighet värt all uppmärksamhet även hos oss. Staten åtar sig där alla utgifterna, under det att i Tyskland dessa bäras gemensamt av den försäkrade och resp. arbetsgivare.

Enligt den nya franska lagen har var kvinna, gift eller ogift, rätt till under-

stöd före och under nedkomsten. Det uppställes endast tre fordringar: att tillhöra fransk nationalitet, att vara behövande och att ha stadigvarande arbete antingen utom eller i hemmet. Beloppet, vilket ej får betraktas som fattighjälp, bestämmes av kommunerna och är lika för alla.

En fast och enhetlig grund för vården av den behövande barnsängskvinnan var således lagd strax före krigets utbrott. Såsom krigstillskott erhåller var familj, som genom kriget mist sin försörjare — vare sig genom mobilisering eller arbetslöshet —, 1,25 frc. om dagen samt ytterligare 50 c. för vart barn. I övrigt lämnades fältet fritt för den privata hjälpsamheten.

Under flera månader efter krigsutbrottet hörde man i det övriga Europa så gott som ingenting om vad de franska kvinnorna företogo sig för att möta och mildra följderna av krisen. Här och där i utlandspressen kunde man också finna rätt nedsättande antydningar om den roll dessa smakens och behagets döttrar spelade inför den allvarliga situationen. Först efter hand har det kommit till utlandets kännedom, att de franska kvinnorna ingalunda i förmåga av social krigsberedskap stått tillbaka för de övriga ländernas. De ha tvärtom alltifrån krigsutbrottet varit intensivt sysselsatta — alltför upptagna för att tänka på att basuna ut sina goda gärningar.

De uppgifter, som pålagts dem, ha åtminstone till en viss sida varit mera krävande än vad fallet är i de övriga krigsförande länderna. Sålunda ha de mitt uppe i sitt övriga vitt förgrenade hjälparbete också haft åtskilliga hundra-

tusental flyktingar att omhändertaga, flyktingar från eget land såväl som från Belgien. Detta arbete har "Kvinnornas Nationalförbund" organiserat på ett förträffligt sätt. I deras för flyktingarna upprättade byrå ha inte mindre än fyrahundratusen, oftast utblottade, människor inskrivit sig. Bland annat har byrån till uppgift att sammanföra förskingrade familjemedlemmar och har därför förbindelser i England, Belgien, Holland och Schweiz. Ända till 128 familjer om dagen ha genom byrån återförenats.

Vilken summa av arbete ligger icke ensamt bakom dessa siffror!

Det är en välgörande värme över de franska kvinnornas strävanden att mildra de sociala olyckor kriget medför. Om man aldrig förr förstått det, så blir det nu klart, att lösningen av en social fråga måste vara lika mycket hjärtats som huvudets sak. Därför är det icke nog, att staten tar en "sak" om hand. Rum måste också lämnas för det privata initiativet. Därför *kan* inte heller den del av mänskligheten, som närmast representerar det varma momentet, känslan, undvaras. De, som representera huvudet, må kalla denna för sentimentalitet så mycket de behaga.

Det sätt, varpå de franska kvinnorna ordnat hjälparbetet för de genom kriget lidande barnen, röjer en verklig känslans genialitet. För dessa barn, vars fäder offrade liv och blod för landets räddning, var endast det bästa gott nog. Redan vid krigets utbrott bildades en institution, som går under det tilltalande namnet "Les familles d'Étretat."

Vid Normandies kust, i den skönaste

dalgång mellan kritklipporna, ligger den kända badorten Étretat med sin mängd av vackra villor inbäddade i rik grönska. Dessa villor upplätos till hem åt sådana barn, som mödrarna ej voro i stånd att behålla hemma. Var villa är ett hem. I vart hem mottages högst 20 barn, som stå under en "mammans" ledning. För att det så mycket som möjligt skall likna och ersätta ett verkligt hem äro gossar och flickor blandade. Tillämpningen av denna framsynta pedagogiska tanke är säkert en nyhet för Frankrike.

Dessa hem äro icke temporära, utan det är meningen, att barnen i dem skola få hela sin uppfostran. De mindre gå i skola, de äldre, såväl gossar som flickor, utbildas vidare i yrkesskolor. Redan i början av februari hade barnens antal i dessa familjer vuxit till 600, och filialer voro upprättade i västra och södra Frankrike. En större lantbrukskoloni planerades samtidigt i Alger. Hela detta arbete bäres på privat väg genom den över hela landet förgrenade L'Association nationale pour la protection des veuves et des orphelins de la guerre de 1914.

Vad ett sådant enhetligt och i stor stil fört uppfostringsarbete kommer att betyda för läkandet av krigets sår såväl som för framtidens hela utveckling kan väl knappast för högt uppskattas. För utförandet motsvara planen kommer detta arbete idealet så nära som möjligt.

*

Medan i Tyskland livsmedelsfrågan under vinterns lopp stått i förgrunden i den offentliga diskussionen, är det en fråga

av helt annan natur, som i Frankrike lagt beslag på uppmärksamheten. Det sägs att knappast en tidning finnes, som ej sysselsatt sig därmed, att ingen tidsskrift utkommit, som ej utlyst enquêteur därom. Det är den mycket ömmande och grannliga frågan om les petits indésirés, dessa arma, ännu ofödda väsen, som väntas i mängd i de av fienden härjade provinserna såväl som bland flyktingarna därifrån. Att diskussionens vågor gått höga är mänskligt nog. Medkänslan med de arma kvinnor, som fallit offer för det nesligaste av alla våld, harmen över den nationella skymfen, hatet mot inkräktarna, allt har i uppbrusningens hetta förenat sig till en dödsdom över de ännu ofödda.

Såväl representanter för domstolarna som för skolan och vetenskapen ha enhälligt uttalat sig för det berättigade i att lagen mot fosterfördrivning i ett så extraordinärt fall som detta suspenderades. En motion i kammaren hade samma syfte. För att motverka sådana tendenser tillsatte regeringen en kommission med uppgift att utreda på vad sätt staten bäst kunde hjälpa de olyckliga offren. Ingen kvinna synes ha varit associerad med denna. Åtminstone blev inrikesministern den 25 mars interpellerad av deputeraden M. Brenier om huruvida ministern i en fråga som denna icke ansett det behövt att höra kvinnoorganisationernas mening. Enligt ministrerns svar var beslut i samråd med den tillsatta kommissionen redan fattat. Mått och steg voro redan tagna för att på administrativ väg och under full diskretion kunna hjälpa de olyckliga kvin-

norna, för så vitt de voro nödställda, samt bereda största lättnad åt dem, som ville lämna barnet till l'Assistance publique.

Redan förut hade emellertid en kvinna vågat uppträda mot den rådande strömningen. Det var Jane Misme i La Française. I besinningsfulla men varma ord tolkade hon en varelses rätt till livet oavsett vilka omständigheter som tänt det. Man försonade icke de olyckliga med deras öde genom att tillåta dem begå ett brott, men man hetsade dem till förtvivlan genom att på förhand döma deras livsfrukt. De skulle vara föremål för respekt och skänkas allt möjligt stöd av stat och enskilda. Endast deras egna samveten skulle avgöra, om de ville behålla barnet eller ej. Enligt Jane Mismes ljusa tro skall modersinstinkten i de flesta fall segra över avskyn för våldsbragden. Hon överser ej, att frågan tillspetsas i de fall, då den kränkta kvinnan är gift, men även härvidlag tror hon, att en mildare uppfattning skall gå av med segern. —

Men kvinnan är ju ej ensamt offret. Barnet är det i kanske ännu högre grad. För att ej en särskilt mörk fläck skall komma att vidlåda dessa hittebarn är det bestämt, att alla, som det allmänna tar hand om, skola inregistreras i Paris, varigenom hemligheten av deras börd kan bevaras. Enskilda röster höjas dock för att också dessa barn böra omhändertagas av Les familles d'Étreat. —

Det vore av icke ringa vikt att få klarhet över huruvida de utbrott av rådjuriskhet, varom här är fråga, äro

symptomatiska för kriget, så att ingen kultur skyddar för dem, eller om de äro ett potenserat uttryck för en tidsriktning. I förra fallet vore fredsdomstolen i Haag synnerligen klandervärd, som med det länge väntade världskriget för ögonen ej sökt skydda den dyrbaraste egendom en kvinna har, hennes ära. Under det sista halva århundradet ha vi haft åtminstone ett stort krig mellan europeiska kulturfolk — det är endast om sådana här kan vara fråga —, och det vore mer än underligt, om minnet av sådana ogärningar, såvida de förekommit annat än sporadiskt, ej skulle ha bevarat sig för att påkalla uppmärksamhet i Haag. Visserligen brukade kvinnorna förr i dylika fall tiga och lida, men vi ha ingen anledning att tro, det deras fäder, bröder och män icke skulle ha talat då, liksom de ha talat nu. Deras känslor skulle ha varit desamma. "Våra förstörda städer kunna resas upp igen", skriver en gammal soldat, "men vad som övergått våra kvinnor kan aldrig upprättas." Troligt är, att Haag-domstolen ej har förutsett att något sådant kunde hända bland nutidens kulturfolk. De moderna härarna bestå ju ej av löst hoprafsat folk utan av personer ur alla samhällsklasser, oftast med familjeband, en miljö, vari bildning och uppfostran äro tillräckligt starkt representerade för att kunna ange tonen och över vilken disciplinens band äro stränga. När trots allt detta ogärningar förövas, som i neslighet ej stå de halvbarbariska härnarnas något efter, då frestas man att tro, det orsaken ligger djupare, att den är att söka i den i sedligt hänseende nedåt-

gående tidsriktning, varöver klagas i alla moderna samhällen, att kriget blott är anledningen och att förutsättningen är bristande respekt för kvin-

nan. Skulle detta vara fallet, så har detta fruktansvärda krig i ännu ett avseende blivit ett allvarligt memento för vår tid. M. ANHOLM.

Rosa Mayreder om kön och kultur.

En julisöndagskväll på Meissens slottsterrass, fullsatt med stilla festande borgerskap, hörde jag första gången talas om den uppsats jag härnedan meddelar. Vi hade väl, som vanligt under alla dessa oförgätliga aftonsamkväm på de romantiskt-idylliska höjderna vid Elbe, glidit in i någon kvistig problemdiskussion, en sådan som brukade ändas med att jag vördnadsfullt nedlade vapnen och suckade: „Kära fru Mayreder, när jag inte stämmer riktigt överens med er, då blir jag orolig och finner det på tiden att revidera mina åsikter“ . . . Jag minns inte mer vad som föregick, men tydligt hör jag orden: „Ja, om kultur och civilisation har jag skrivit en utredning för Ostwalds tidskrift *Annalen der Natur- und Kulturphilosophie*, och jag skall skicka er ett särtryck, när den kommer ut“. Det löftet intresserade mig ännu mer än det civilisationens triumftecken, som denna stund visade sig i rymden ovan oss — en Zeppelin, som ilade likt en mjukblå liten sky tvärs över det aftonrött skimrande landskapet.

Mer än ett halvår förgick, innan den utlovade skriften kom i mina händer. I brevet, som åtföljde den, fanns ingen erinran om den drömvackra solned-

gångstimmen på Meissens slottsterrass, men åtskilligt nattsvart om kultur och civilisation:

„Vårt liv här i Wien är visserligen så föga berört av krigshändelserna, att man nästan kunde glömma dem, om inte tidningarna vore. — — — Men det inre livet! — I min lilla vänkrets råder en obeskrivlig depression. Och det inte egentligen över krigets utgång, ty förtroendet till Tysklands kraft och hjälpkällor står även här orubbligt fast, utan över den europeiska kulturens katastrof. Ingen kan göra sig en föreställning om hur det som föresvävade oss som europeisk kultur, det som var marken för vårt andliga arbete, i framtiden skall kunna återställas. De europeiska kulturnationerna vordna indianhorder, som slita sönder varandra fysiskt och andligt —! Ack, det finns ingen möjlighet att utplåna denna oerhörda blodskuld ur kulturnationernas liv! Ingen möjlighet att rehabilitera civilisationen från denna skam!

Jag publicerade i fjor en essay, i vilken jag belyste den moderna civilisationens kulturfientliga karaktär, utan att ana hur snart händelserna skulle lämna en fasansfull kommentar till denna upp-

fattning. Upptag vänligt det lilla arbetet, om än varje teoretisk utredning i våra blodiga dagar verkar som ett hån över det andliga arbetets mål.“

På min begäran har jag fått Rosa Mayreders tillåtelse att i sammandragen form meddela Herthas läsare den ganska omfattrika och i intet hänseende populära avhandlingen, som bär titeln „Geschlecht und Kultur“. Man går därvid miste om en del av dess tankerikedom, men dess mest frapperande formella drag, den hårt packade tankekondensationen, framstår så mycket åskådligare.

K. J.

I.

Den fas, i vilken den europeiska kulturmänskligheten i över ett århundrade befunnit sig, kan måhända bäst betecknas som ett tillnyktrande ur alla det förflutnas illusioner. Mer än någonsin har förståndet vunnit den andliga ledningen. Insikt i skeendets lagar, i kunskapsprocessen och de villfarelser, som åtfölja den, individens befrielse ur de fördomar, som gå hand i hand med fasta traditioners och seders välde — det är denna epoks företråde framför alla tidigare.

I den enskildes förhållande till traditionen kan man särskilja trenne stadier. Från den troende underkastelsen, som i traditionen obetingat vördar samfundsviljans uttryck och dess överlägsenhet, för vägen till den polemiska kritik, varmed individen uppreser sig mot en norm, som icke längre motsvarar hans andliga behov. Men är den makt bruten, som tvingar till underkastelse under den härskande normen på individualitetens

bekostnad, så inträder möjligheten till fri värdering enligt synpunkter, som ånyo låta traditionen vederfaras rättvisa gentemot den individuella viljan; ty att genomskåda en illusion eller övervinna en tradition betyder icke att ha ersatt dess funktion i samhällets organism.

Så ungefär har traditionens förfall utspelat sig även på könsproblemets område. Kvinnlighet och manlighet som kulturprodukter, ännu för ett par tre mänskoåldrar sedan höjda över all personlig kritik, ha under nittonde seklets lopp gjorts till föremål för strider, vilka ingen tänkande kunde undandraga sig. Allt färre bli de som framhärda i den troende underkastelsens tillstånd, allt talrikare de som gripas av den polemiska resningen; bortom dessa ståndpunkter börjar på grundval av djupare insikt den fria värderingen inställa sig.

Detta gäller väl huvudsakligen om kvinnlighetens problem. I frigörelsen från könstraditionen ha kvinnorna gått systematiskt tillväga, under det resningen mot tvånget av en inadekvat livsform bland männen på sin höjd uppträder som enstaka företeelse och i fråga om enstaka punkter.

Åsikten att kvinnlighetens kulturform rymmer högre värden än man på den polemiska resningens stadium var böjd att medge har numera trängt igenom även i de kretsar, som kämpa för könens sociala likställande. Och därmed uppfordrar den alltjämt på nytt till undersökning av könens särskilda kännemärken och egenskaper på psykiskt område eller av det i könens typiska gestalt, som beror på oförytterliga, med den sexuella differentieringen

givna egenskaper, och det som härstammar från historiskautvecklingsbetingelser och från kulturinflytanden, som nödvändigt måste förvandlas med de yttre levnadsomständigheternas förändring.

De nyaste biologiska forskningarna kullkasta teorin om en essentiell väsensolikhet mellan könen. Men hur man än må ställa sig till detta problem, föreligga två grundfakta, som räcka till att förklara divergensen mellan könens utvecklingsbanor. De heta moderskap och faderskap. På moderskapet har naturen lagt hela bördan av fortplantningens uppgifter men till gengäld satt avkomman i det innerligaste och otvivelaktigaste samband med modersorganismen, under det faderskapet måste betala för sin befrielse från bördan genom saknad av visshet om sitt organiska samband med avfödan. Allt ifrån kulturens begynnelse utvecklade sig ur dessa ojämnheter, som i naturtillståndet synas spela en ringa roll, en allt skarpare präglad könskillnad. Moderskap och faderskap äro de hakar, kring vilka kulturhistorien vänder sig i sitt förhållande till könen.

Till dessa bägge grundfakta sällar sig ett tredje, som likaledes påverkar könens förhållande till varandra i riktning åt olikhet. Mannen känner sig själv som sexualsubjekt, kvinnan sig själv som sexualobjekt, och betydelsen av denna skillnad sträcker sig mycket långt utöver dess egentliga område. Ty i och med det att kvinnan som person anlägger den roll av objekt, som det manliga könsmedvetandet tilldelar henne — en roll som ungefär motsvarar bytets inför erövraren —, berövar hon sig alla privilegier, som uppstå ur subjektets självständighet. I kraft av denna självständighet övertar mannen som begärande, krävande, erövrande part den aktiva rollen, under det kvinnan som den passiva parten saknar anledning att i sig utveckla vare sig de aggressiva

impulserna eller den egocentriska självkänslan, dessa den aktiva sexualitetens viktigaste följdfeomen.

Det får emellertid inte förbises, att man ingalunda här som vid de bägge andra grundfakta har att göra med en undantagslös, från könsdifferentieringen oskiljaktig företeelse. I oberäkneligt många fall upphäver här den individuella naturen det typiska könsmedvetandet och förvandlar det till dess motsats. Och dessutom röjer en subtilare, förutsättningslös iakttagelse, att det med hänsyn till själisk aktivitet och passivitet gives en rikare individualiserad gradskala än ett generaliserande schema kan uppvisa. Däremot är det en under alla förhållanden giltig lag, att en kvinna för att fylla sin uppgift som naturväsen måste underkasta sig havandeskapets och födandets vedermödor, under det mannen fullgör samma värv genom ett ögonblicks lust. Och likaså är det en under alla omständigheter giltig lag, att mellan mannen och hans avkomling icke består någon organiskt omedelbar förbindelse, som på naturlig väg fastställer hans faderskap. Fördenskull blir han, så snart han gör anspråk på sin avkomma, nödsakad att skapa inrättningar, som skola tillförsäkra honom den av naturen vägrade vissheten, liksom han å andra sidan genom sin frihet från fortplantningens mödor synes redan av naturen bestämd att förrätta arbeten av annan art. Man har därför vant sig att betrakta det manliga könet som det till skapande produktion och till arbete i allmännaste utsträckning kallade och det kvinnliga som det till moderskap och den husliga verkningskret-

sens därmed sammanhängande uppgifter inskränkta.

Men kulturen, och ännu mer civilisationen, har redan fört mänskorna av bägge könen mycket för långt utöver deras ursprungliga uppgift som sexuella naturväsen för att tillåta dem en enkel och enhetlig livsgestaltning enligt könsbestämmelser. Könsproublemets svårighet ligger just däri, att kulturen, i det den befriar individen från hans naturändamål som blott bärare av fortplantningen, tillika sätter honom i beständiga konflikter med det naturändamål, som är upphov till hans sexuella organisation. Man och kvinna som naturväsen och man och kvinna som kulturväsen, det är helt skilda ting. Så kunde ännu för en mänskoålder sedan kvinnorörelsen kämpa för kvinnornas rätt att fylla de anspråk kulturprocessen ställer på dem; nu måste den redan gentemot de sociala och ekonomiska kraven på den enskilda kvinnan försvara hennes naturrätt — moderskapet.

Här är platsen att ange vad förf. menar med "kultur" och "civilisation", begrepp som icke fått någon allmängiltig begränsning och som ofta brukas synonymt. Som civilisation betecknar hon "de ur de tekniska medlens fullkomnande framgående inrättningarna och levnadstillstånden", och kultur definierar hon som "ett ordningens tillstånd, genom vilket livets yttre hjälpmedel sättas i bestämt lagbundet förhållande till psykiska förlopp" eller, när kulturen fattas som social produkt, "en allmängiltig livsform, i vilken ett ideellt innehåll kommer till uttryck."

Särskilt civilisationen bidrar till att försvåra och intrassla individens levnadsvillkor i förhållande till hans sexuella beskaffenhet. Upprunnen ur behovet av lättade levnadsvillkor, följer

den i sin utveckling egna lagar, som icke stämma överens med det ursprungliga ändamålet och som redan fullständigt ha trängt detta i bakgrunden. Det underlättade och förenklade tillfredsställandet av naturliga krav är inte längre syftet för en högstegrad civilisation, utan tillfredsställandet av nya behov, som ideligen skapas genom det civiliserade levernets komplicerade apparat såväl som genom det civilisatoriska arbetet med dess alltmer raffinerade teknik.

Det som för naturfolken är så ödesdigert vid beröringen med civilisationen, bristen på anpassning till förändrade levnadsvillkor, det erfara till en viss grad även de generationer av kulturfolken, som drabbas av nya civilisatoriska triumfer. Ty felet med civilisationen som teknisk levnadsfullkomning består framför allt däri, att den icke alstrar några ledande ideér och att den utvecklar sig efter lagar som icke äro identiska med kulturens mål. Alla tekniska uppfinningar ha en utvecklingsbana, på vilken de drivas fram genom intellektuella och ekonomiska betingelser; arten av deras verkan på tingens inre gestaltning, livets själiska tillstånd, betyder därvidlag alls ingenting. Och sålunda uppleva vi i den moderna civilisationen det oerhörda skådespelet av de tekniska maktmedlens förbluffande utveckling i samband med kulturens förintande, d. v. s. förintandet av den sköna livsformen, den harmoniska bildningen, ja hälsa och lyckoduglighet.

Ursprungligen ett, skilja sig kultur och civilisation i sina utvecklingsbetingelser, och det behövs alltid generationers ar-

bete för att omsätta nya civilisatoriska erövringar i motsvarande sociala och personliga tillstånd. Fördenskull måste kultur och civilisation oundgängligt råka i fientlig motsats, så snart det civilisatoriska arbetets tempo oproportionerligt överträffar kulturprocessens, som fallet är i nutiden. Det ostabila, som genom de tekniska nyheternas raska följd kommer in i de yttre levnadsförhållandena, stör kulturprocessens organiska växt. Först genom denna kunna de civilisatoriska erövringarna göras den mänskliga naturens högre tendenser underdåniga och bringas i en formal levnadsordning. Ty dessa erövringar tjäna som sagt icke bestämda kulturidéer; deras verkningar på det mänskliga samfundslivet äro varken på förhand övervägda eller ens möjliga att beräkna. Kultur däremot riktar sig på förverkligandet av ideella mål, till vilka man närmar sig genom religiös, social och konstnärlig strävan.

Dit höra nödvändigt dessa komplex av föreställningar, vilka individen övertar som resultat av många generationers samfundserfarenhet för att låta sig ledas av dem — alltså det man kallar hävd eller tradition. Försåvitt den sociala kulturen betyder en organisk formation, som individens vilja underkastar sig, är fasta traditioners välde oundgängligt. Så snart detta välde råkar i förfall, så snart traditionerna förlora sin bindande makt, försvinner med dem kulturen som allmän företeelse, som social produkt.

Kultur i denna mening är därför varken förenlig med en alltför snabb ökning av civilisatoriska erövringar,

som leda till förändringar i samhällets ekonomiskt-praktiska grundvalar, eller med den polemiska resningen mot traditioner som blivit ohållbara och endast hämma individen i hans utveckling i stället för att bestämma hans förhållande till det allmänna. Det är inte brist på teoretisk uppskattning av kulturen som kännetecknar den moderna epoken; det är oförmåga till gemensamhet i kulturskapande. Det ivriga teoretiska bemödandet om kultur, som knappast är ringare än samtidens väldiga civilisatoriska arbete och genom vilket kulturen i det moderna tänkandet ställes rent av i jämbredd med religionen, förblir dock gentemot de härskande tillstånden lika vanmäktigt som t. ex. den kamp Ruskin på sin tid förde till skydd för kulturen mot civilisationen. Låt oss erkänna det: vi äga ingen gemensam kultur och kunna inte äga den.

I den nuvarande perioden av kulturlös civilisation är på sin höjd den form av kultur möjlig, som icke är bunden vid traditioners välde. Individen, som med egna viljeriktningar är född in i en övergångsepok, besitter i varje fall möjlighet att avsides från de rådande civilisationsvärdena ge sitt liv en form efter högre tendenser. Uppfatta vi social kultur som en allmänt giltig livsform, i vilken ett ideellt innehåll härskar genom tradition, så kunna vi som personlig kultur betrakta livsformen för ett ideellt innehåll, som individen efter fritt skön sätter över sig. Av nya och gamla element väljer han vad som närmast motsvarar hans individuella läggning; gemensamhet får han blott mycket ringa utsträckning räkna på,

knappast mer än i fråga om det han bibehållit av det traditionella. Men från enskildas kultur kunna möjligen de riktlinjer utlöpa, efter vilka en kommande allmän kultur skulle kunna utveckla sig.

Och här svänger vår betraktelse över kultur och civilisation tillbaka till könsproblemet, varifrån den utgick. Manlighet och kvinnlighet som allmänt giltiga värden av en på tradition vilande samhällskultur äga icke längre någon djupare grund; både som natur- och som kulturprodukt ha de förlorat all tillförlitlighet. Vill man det oaktat bestå dem en undersökning som personligt kulturproblem, så måste man framför allt granska könsens andel i den företeelse, som starkast präglar det moderna livet, i missförhållandet mellan kultur och civilisation.

Brevväxling.

Huslig ekonomi i den högre flickskolan.

Ärade redaktör.

Med anledning av en artikel i Hertha den 1 maj, benämnd "Några tankar om flickskolan", anhåller undertecknad, att Ni benäget ville införa nedanstående. Ehuru fullt medveten om att frågan egentligen hör hemma i en pedagogisk tidskrift vågar jag dock hoppas, att Ni, då Ni redan upptagit den genom införande av fröken Sondéns artikel, även ger utrymme åt ett inlägg, vari saken ses från en i viss mån motsatt synpunkt.

Pionjärerna för ämnet huslig ekonomi hade en ganska hård dust att kämpa,

när de för 15—20 år sedan genomdrevo upptagandet av detta ämne på skolplanen. Motståndarna tillhörde vanligen det svagare könet och återfunnos särskilt *ofta* bland lärarinnorna. Deras motstånd har emellertid med åren mattats allt mer och till synes i allmänhet rent av övergått till intresse och förståelse för ämnet. Vid genomläsandet av nämnda artikel tycker man sig emellertid stå inför en gengångare från slutet av förra eller början av detta århundrade. Sättet att föra fram frågan, argumenteringen, förslaget till frågans lösning, allt upprepas från denna tid.

Man måste ge artikelförf. rätt till en viss grad. Det gäller att vaka över att de praktiska arbetena icke ingripa i skolarbetet till förfång för den teoretiska undervisningen. Intresset för speciellt skolköksundervisning har stigit i nästan misstänkt grad. Ja, det har gått så långt, att det förefaller som om man trodde att allt socialt ont kunde botas med matlagningskurser. Sant är, att särskilt männen omhulda ämnet med rörande omsorg. De göra sig ofta skyldiga till samma missuppfattning som artikelförf., i det de antaga, att ämnet är till för att ge flickorna yrkesutbildning eller husmoderlig utbildning. (För att inte tala om att man kan få höra sådana tankar uttalas som att det är så bra, att flickorna få lära sig laga god mat.) Uppställer man sådana fordringar på ämnet, så blir man emellertid antingen mycket besviken av undervisningens resultat eller tvingas man att ge ämnet en alltför stor plats på schemat. Och dessutom — artikelförf. har alldeles rätt i att tidpunkten ej är den lämpliga för en utbildning av ovannämnda slag. Vi ha väl skäl att hoppas, att kvinnor skola få öva allt mer inflytande, när det gäller organiserandet av läroverken för kvinnlig ungdom. Och vi kunna med skäl också våga tro, att de ej skola tillåta, att flickornas utbildning skall återgå till gamla tiders ensidiga

utvecklande av endast deras färdigheter, utan att de alltjämt skola arbeta för att ge dem en så allsidig och grundlig utbildning, att, när det gäller valet av levnadsbana, de ej måtte tvingas in i yrken, som de sakna håg för, endast för att där finna ett levebröd.

För undertecknad gälla emellertid dessa synpunkter icke endast flickskolan utan även folkskolan. Jag protesterar därför bestämt mot artikelförf:s "varma gillande", om ett experimenterande i antydd riktning stannar inom folkskolan. För folkskolans barn är skoltiden i allmänhet det enda tillfälle, som ges, för inhämtande av boklig kunskap, och deras skoltid är alltför begränsad för att man skall ha rättighet att försumma den teoretiska utbildningen och i stället ge den praktiska undervisningen oformligt lång tid. Även här finnas studiebegåvade flickor, som ha rättighet att begära, att man tar hänsyn till deras anlag, och jag vågar påstå, att även för flickorna utan s. k. läshuvud kräves att schemat i detta avseende blir noga avvägt.

När undertecknad ur ovannämnda artikel uppstår till bemötande endast vad som rör huslig ekonomi, är ett av skälen det, att artikeln visserligen berör åtskilliga "onödiga utväxter på flickskolan", men endast som katten kring het gröt, för att återkomma till och utmynna i anfalllet på ämnet huslig ekonomi.

Vad är målet för undervisningen i detta ämne, och hur lång tid kan anses rimligt att anslå till detsamma? Målet för skolundervisning över huvud taget är väl att uppfostra allsidigt utvecklade, självständigt tänkande varelser, som förstå göra en nyttig insats i livet. Kan huslig ekonomi sägas vara av betydelse ur denna synpunkt? För att kunna besvara den frågan måste man göra klart för sig vad man anser bör uppställas som mål för denna undervisning. Man kan lägga olika måttstock på ämnet,

och jag vill ej påstå, att det under alla förhållanden har samma berättigande som skolämne. Blir vinnandet af största möjliga färdighet i matlagning huvudsaken, så håller jag med artikelförf. om att ämnet snarare hör hemmet eller yrkesskolan till. Matlagning bör ej vara målet utan medlet, med vars hjälp man söker uppöva vissa anlag och egenskaper hos eleverna och bibringa dem vissa vanor, som kunna bli av största betydelse för deras kommande liv. Sålunda har man vid denna undervisning ett synnerligen gott tillfälle att utveckla elevernas händighet, ordningssinne och rådhighet, deras iakttagelseförmåga och ömdöme, att vänja dem vid sparsamhet och lära dem litet ekonomiskt tänkande. Givet är, att tillika bör eftersträvas och vinnas en viss kunskap i matlagning, en kunskap, som visst icke är att förakta för någon, i vilka förhållanden man än må komma. Artikelförf. skriver, att många kvinnor ej behöva kunskaper i matlagning, ja, för många är det ett slöseri att använda en del av sin utbildningstid på att lära sig laga mat. Om så är, torde det dock vara vanskligt nog att förutse vilka, som komma att tillhöra denna kategori. Från vilka förutsättningar skall man utgå? Samhällsställning, förmögenhetsvillkor, begåvning? De två första äro allt för lätt rubbade. Begåvning? Ja, många högt begåvade kvinnor ha med glädje nedlagt en del av sin intelligens på sitt hems skötande, och hemmet har ej blivit lidande på att en intelligent kvinna satt sin prägel även på den mera materiella delen av detsamma. Mig synes det naturligaste vara, att varje människa sättes i stånd att reda sig med de många vardagliga praktiska detaljer, som hela ens dagliga liv är beroende av, så att man ej i alla sådana småting är beroende av andra. Det ger en känsla av kraft, av självständighet, att vara medveten om att man kan hjälpa sig själv, och andra med, om det kniper.

“Låt hemmet göra sitt“, säger artikelförf. Ja, men finns det garanti för att alla hem verkligen göra sitt i detta fall? Om denna gren av undervisningen är ett viktigt led i flickornas uppfostran, får det ej bero på en slump om den meddelas eller ej. Många skäl tala för att det bleve något mera händelsevis. Den tid på dagen, då det husliga arbetet i allmänhet brukar utföras, äro flickorna upptagna av skolan. När de komma hem och ha ätit sin middag, börjar läxläsningen. På ferierna tycka oftast både mamma och barn, att denna tid kunde väl få vara helt ledig. Härtill kommer en annan sak: de flickor, som här närmast åsyftas, höra i allmänhet till den kategori, vars föräldrar ha råd att hålla sig med tjänare, och det är i så fall dessa, som huvudsakligen utföra det husliga arbetet. Kan av dem med skäl begäras, att de skola ha förmåga att undervisa? Även om husmodern är den som övertar undervisningen, återstår det gamla välkända faktum, att regelbundenhet i denna är svår att genomföra i hemmet. Om undervisningen skall göra nytta måste, som artikelförf. mycket riktigt uttrycker sig, arbetet gå med “kläm“. Vi ha en motsvarighet när det gäller läsåmnen. Vad beror det på att även mödrar med undervisningsvana och höga akademiska examina föredra att sända sina barn till skolor?

Det gäller emellertid att ej ta onödigt mycket tid från de teoretiska ämnena. En dag med omkring 5 timmar i veckan under ett år synes mig vara minimum, men bör också kunna anses vara tillräckligt, om undervisningen lägges på ett klokt sätt, med målet klart — ett led i uppfostran, icke yrkesutbildning. Naturligtvis måste arbetena i köket utväljas med största omsorg, så att endast viktigare, lärarika men samtidigt ej för svåra sådana medtagas. Liksom man i handarbetsundervisningen bör uppskjuta klänningssömnaden till yrkeskursen, bör man också förlägg

undervisningen i de mera invecklade arbetena inom hushållet till sådana kurser. Artikelförf. säger: “låt oss få flera fackskolor, som tillgodose olika behov!“ Ja, de äro synnerligen behöfliga och kunna alls icke ersättas av skolköken. Men hur hänger denna önskan samman med artikelförf:s kort förut angivna ståndpunkt, att allmänt intresse för praktiska ting och en viss allmän duglighet icke kan bibringas annat än i hemmet?

En något mera praktisk linje för de flickor, som ha en mera avgjord läggning åt praktiskt håll, är ett annat önskemål, framhåller artikelförf. Hon tillägger, att för detta ändamål är vad skolan redan nu upptar av praktiska ting förmodligen tillräckligt. Enligt min åsikt bör skolan av dessa ämnen ej uppta mer än varenda flicka behöver av sådana kunskaper. Här liksom i övriga ämnen skall skolan endast lägga grunden, varpå sedan skall byggas vidare. Yrkesutbildning i vare sig det ena eller andra bör icke påtvingas någon, men de grundläggande kunskaperna och färdigheterna i viktiga ämnen skall skolan ge.

På tal om aktningen för praktiskt arbete utbrister artikelförf.: “Hur många tyckas verkligen se vilken bra mycket allmänmänskligare utveckling ett praktiskt arbete ofta ger än ett rent teoretiskt?“ Det förefaller en fullkomligt oförklarligt hur förf. med denna uppfattning kan ha samvete förorda en rent teoretisk linje i flickskolan.

Artikelförf. har nog alldeles rätt i sin tro, att, trots allt tal om nödvändigheten av det praktiska arbetet och uppskattningen av detsamma, det nog är rätt klen beställt med denna senare. Men skulle det männe bli bättre, om eleverna efter läsbevägning skulle uppdelas i de två föreslagna linjerna? Aktningen för praktiskt arbete kommer att stiga i den mån man anser det vara värt en plats i skolan och i den mån man inser, att det har betydelse för

alla elever, inte bara för de dumma, som ej duga till annat. En ofantligt viktig sak, när det gäller att hos eleverna väcka aktning för det praktiska arbetet, är att lärarinnorna i de teoretiska ämnena verkligen uppskatta det eller, när denna uppskattning saknas, de förstå att dölja det för eleverna. Att intresset på detta håll stigit har redan konstaterats, men ännu finns missaktning kvar, som måste övervinnas.

Artikeln slutar med följande sentens: "Hur många människor i de bildade klasserna veta t. ex., att en frisk kvinnokropp är arbetsduglig, stark och ut hållig?" Det är väl ändå att tänka bra nog lågt om de bildade klasserna. Borde man inte nöjt sig med att säga, att de ej ta tillräcklig hänsyn härtill? Mycket vore ytterligare att tillägga i detta ämne, men jag fruktar, att en icke fackskrift kan anses redan ha lämnat allt för stort utrymme åt en skolfråga. Då denna fråga emellertid nära sammanhänger

med de möjligheter, som eventuellt stå vår kvinnliga ungdom till buds, när det gäller att skaffa sig en självständig ställning genom eget arbete, är den svenska kvinnorörelsens organ rätt forum för dess dryftande.

Slutligen skulle jag vilja tillägga: kasta icke bort barnet med badvattnet. Giv flickorna inom alla skolformer tillräckligt med bokliga kunskaper, för att de med framgång skola kunna upptaga kampen om levebrödet, men giv dem också inom skolan så pass mycket undervisning i praktiska ämnen, att de bli allsidigt utvecklade, handlingskraftiga människor! GERTRUD BERGSTRÖM.

Danskorna och grundlagsreformen. Den i förra häftet utlovade artikeln om denna sak har genom mellankommande hinder fördröjts. Vi hoppas med säkerhet få den till nästa nummer av Hertha.

Notiser från bokvärlden.

Den grymmaläxan av *Marika Stjernstedt*. Albert Bonniers förlag.

Den sjunde basunen av *Anna Lenah Elgström*. Tidens förlag.

De två små broschyrerna äro båda ett rop mot kriget, starkt och ljudande var på sitt sätt, — rösterna vitt skilda i färg och tonläge. Marika Stjernstedts nästan utan stigningar och sänkningar, jämn, koncis, säker. Anna Lenah Elgströms som en brinnande låga, stigande röd i smärta, sjunkande vit i vända. Den ena ger med noggrann saklighet detaljerna av förödelsens styggelse på en punkt av det ohyggliga dramat, den

andra siar om en världs sammanstörtande. Båda höja tveklöst och anklagande sin protest mot kriget.

Marika Stjernstedt läser — viljekoncentrerad och klart deducerande — ut ur den grymma läxan nödvändigheten av ett målfyllt arbete för freden. Anna Lenah Elgström, med domedagsbasunen ljudande i sina öron och en föraktfull vrede mot orättfärdighetens välde lågande i sin själ, ser bakom världsbranden den möjliga gryningen av en dag, då en helt ny samfundsordning skall ersätta den gamla, som hon dömer ut från grunden. E. K—N.

Formamint-Tabletter

äro förträffliga

icke endast som desinfektionsmedel vid de förkylningssjukdomar, som angripa mun, hals och svalg, såsom angina etc. utan också ett utmärkt profylaktiskt (förekommande) skyddsmedel mot infektionssjukdomar sådana som influensa, difteri etc.

Formaminttabletter aflägsna obehaglig lukt och dålig smak ur munnen och äro speciellt att rekommendera för personer, som röka mycket.

Formaminttabletter äro oundärliga för resande, talare, sångare och skådespelare.

Formamint säljes å alla apotek i originalglas å 50-tabletter till ett pris af Kr. 1:75.

Broschyrer och! prof gratis och franco från:

Formaminttabletter rekommenderas af öfver 10,000 läkare.

Sanatogens Generalagentur, Afdelning Formamint, Kungsgatan 59

Rikstel. 121 95 - STOCKHOLM - Postbox 39 - Allm. tel. 63 95

Om Formamint skrifver hofsångaren Herr John Forsell, Stockholm:

»Jag har vid upprepade tillfällen af indisposition och med bästa resultat användt Edra Formamint pastiljer, hvilket jag härmed med nöje har äran intyga.»

John Forsell.
Sofieberg.

Vidare skrifver grefvinnan de Casa Miranda:

»Jag kan på det varmaste rekommendera Formaminttabletter mot heshet, hosta och strupkatarr. Jag har själf rekvirerat dessa tabletter och funnit dem i högsta grad lindrande och i förkylning förträffliga.»

Christina Nilsson
de Casa Miranda

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS PLATSFÖRMEDLING.

Å platsförmedlingen finnas anmälda lärarinnor, lektionsgivare, in- och utländska, kontorister, värdinnor samt hushållsbiträden av olika slag.

Rikst. 27 62 Platsförmedlingen är öppen kl. 12—4. A. T. 48 16

Högst beaktansvärd nyhet!

Chr. Collin:

Kampen om kärlek och konst.

Bemyndigad öfversättning jämte förord af
Cecilia Bååth-Holmberg.

Ur innehållet: Men den tid nalkas, då kvinnorna skola genomskåda sina undertryckares krigskonst. All den blodiga orätt, som ännu i alla "civiliserade länder öfvas mot

kvinnorna", särskildt de lägre klassernas kvinnor, ropar mot himlen. Och då himlen gör det till vår sak att föra kampen, enär vi kunna det, om vi vilja — då ha vi väl rätt att säga, att det ropet återstudsar till jorden och ned till oss. **En större frihetskamp har aldrig kallat någon tids ungdom till uttryckning.** Kvinnornas sak skall utvidgas till att bli alla de ekonomiskt och socialt undertrycktas sak. Kvinnornas sak skall icke kunna gå framåt, om den icke som det stora målet har en broderlig samhällsordning i sikte.

A. V. Carlsons Förlag.

Kr. 2:50.

HEMTREVNAD

Praktisk tidning för hemmet

utgiven av **FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET**

Redaktör: FANNY EKENSTIERNA.

Utkommer med 40 åttasidiga n:r om året. Prenumerationspris: helt år kr. 1:80, halvår kr 1:—, kvartal kr. 0:60. Prenumeration sker å posten.

Innehåller berättelser och poem, levnadsteckningar, religiösa och etiska uppsatser, artiklar i diverse ämnen samt en rikhaltig praktisk avdelning.

Inbundna årgångar för 1912, 1913 och 1914 kr. 1:50 pr ex.

PRENUMERERA PÅ TIDSKRIFTEN **KONST**

utkommer under 1915 med 12 häften. Pris 4:50 praktupplagan —
2:75 vanl. upplagan.

Prenumeration mottages å Red., Blasieholmstorg 14, Stockholm, samt hos rikets alla bokhandlare.

RIKT ILLUSTRERAD.

KONST OCH KONSTHANTVERK.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50 varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå**, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. Redaktionstid: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. Expeditionen: kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.**

FREJA-MAGASINET

Special-affär för

Dam-artiklar

18 Humlegårdsgatan 18.

29 Drottninggatan 29.

STOCKHOLM

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

===== BYRÅ =====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikstel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4.

Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löneförhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅ

25 TUNNELGATAN 25

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: Sköterskebyrån.

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

Innehåll:

Kongressen i Haag 28—30 april 1915. Av *Anna Kleman*.

Den nya giftermålsbalken inför riksdagen. Av *Mathilda Staël von Holstein*.

Fredstelegrammet.

Glimtar utifrån.

Kriget — en social strålkastare. II. Av *M. Anholm*.

Rosa Mayreder om kön och kultur. I.

Brevväxling: Huslig ekonomi i den högre flickskolan. Av *Gertrud Bergström*.

Notiser från bokvärlden.

SVEA VÄXT

landets förnämsta margarin.

ANNONSER FÖR HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström.

Rikstel. 97 83 31 ÖSTERMALMSGATAN 31 Rikstel. 97 83